

سیر تحول قوانین منابع

طبیعی و محیط زیست

(آب، هوا - خاک - کشاورزی - عمران روستائی - حیات وحش - حفاظت و بهسازی)

و

حفاظت جنگلها و مراتع کشور

سید یوسف اعتمادی

اعتمادی، یوسف، ۱۳۱۴ -

سیر تحول قوانین منابع طبیعی و محیط زیست (آب، هوا - خاک -
کشاورزی... و حفاظت جنگلها و مراتع کشور) / یوسف اعتمادی. - تهران
بهنامی، ۱۳۸۴.
۱۹۹ ص.

ISBN: 964-7044-47-x

فهرستویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. منابع طبیعی -- قوانین و مقررات - - ایران. ۲. محیط زیست -- قوانین
و مقررات - - ایران. ۳. جنگل و جنگلداری - - قوانین و مقررات - - ایران.
الف. عنوان. ب. ایران. قوانین و احکام.

۳۴۶/۵۵۰۴۴

س ۹ الف ۱۲۹/۳ KMH

۳۸۱۲۰ - ۸۳ م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات بهنامی

خیابان انقلاب، اول خ اردیبهشت (منیری جاوید)، پلاک ۲۲۸، تلفن ۶۴۰۹۹۲۳

سیر تحول قوانین منابع طبیعی و محیط زیست

سید یوسف اعتمادی

تیراژ ۱۰۰۰

چاپ اول ۱۳۸۳

حروفنگاری گروه هنری رُز ۶۴۹۶۲۸۵

لیتوگرافی مهران نگار

چاپ پیام

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۹۶۴-۷۰۴۴-۴۷-x

ISBN: 964-7044-47-x

از قانون اساسی نظام جمهوری اسلامی ایران

اصل ۴۵- انفال و ثروت های عمومی از قبیل زمین های موات یا رها شده معادن، دریاها، دریاچه ها، رودخانه ها و سایر آب های عمومی کوه ها، دره ها، جنگل، نیزارها، بیشه های طبیعی، مراعی که حریم نیست، ارث بدون وارث و اموال مجهول المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می شود، در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید.

اصل ۴۸- درآمدهای ناشی از منابع طبیعی باید تحت نظام عادلانه ای که در آن تبعیض نباشد به فراخور رشد مناطق مختلف کشور توزیع شود.

اصل ۵۰- حفاظت محیط زیست برای حیات رو به رشد نسل امروز و نسل های آینده وظیفه عمومی تلقی می شود.

قانون عضویت در اتحادیه بین المللی حفاظت طبیعت و منابع طبیعی (مصوب ۱۳۵۲/۱۲/۴ و ۱۳۷۰/۹/۳)

هدف اتحادیه: گسترش همکاری های بین المللی به منظور حفظ طبیعت و منابع مربوط به آن و جلوگیری در تخریب و نابودی انواع جانوران و گیاهان و زیستگاه های آنها و اشاعه کاربرد مفاهیم اکولوژیک و همچنین توجه به ارزش های بومی، علمی، تربیتی و اقتصادی استفاده از سرزمین و منابع طبیعی ست. مرجع ملی ایران در اتحادیه، سازمان حفاظت محیط زیست می باشد.

فهرست مطالب

بخش اول / تاریخچه مدیریت کشاورزی ایران	۹
مقدمه	۱۱
فصل اول - قاجاریه	۱۵
زمینه‌ها و رویکرد معاصر	۱۵
اصلاحات و منظره‌های تولید	۱۷
فصل دوم - از عصر مشروطیت تا انقلاب اسلامی	۲۸
کشاورزی: از جنگل تا جهاد	۲۸
سازمان‌های جدید نظارت و مدیریت	۳۰
مدار علمی دانش کشاورزی	۳۳
رسالت جدید و تفکیک مسئولیت	۳۶
بازگشت به ادغام	۳۸
کشاورزی و منابع طبیعی	۳۹
کشاورزی و عمران روستایی	۴۰
پیشینه عمران روستایی	۴۰
انجمن ده و دهبانی	۴۳
بخش دوم / حفاظت منابع طبیعی ایران	۴۹
فصل اول	۵۰
کلیات	۵۰
انفال و ثروت‌های عمومی	۵۲
حق چیست؟	۶۶
فصل دوم / طبیعت در قلمرو قوانین	۷۵

۷۶	دسته اول- آب‌ها و منابع و مجاری آن
۸۷	مقدمه در باب آب و هوا و آلودگی‌های آن
۸۷	بخش اول- آب
۹۳	بخش دوم- هوا و مسائل آن
۹۸	ضابطه‌های مناسبات محیط زیست
۱۱۰	دسته سوم- جنگلها و مراتع
۱۱۴	حریم و منابع طبیعی
۱۱۸	فصل سوم / حفاظت و حمایت
۱۱۸	مفهوم حفاظت و حمایت
۱۳۹	اراضی مستحدث و ساحلی
۱۴۱	حفاظت خاک و آبخیزداری
۱۴۳	فصل چهارم / حمایت عمومی (مدیریت و پشتیبانی)
۱۴۳	مقدمه
۱۶۶	و) وظایف عمومی
۱۷۱	فصل پنجم / بایسته‌های جنبی
۱۷۱	دیدگاه مشترک به مبنای فرهنگ منابع طبیعی
۱۷۲	دیدگاه‌های کلی و قوانین منابع طبیعی
۱۷۴	دیدگاه قانون اساسی جمهوری اسلامی
۱۷۶	نقش نظام قضائی در تنفیذ منابع طبیعی
۱۷۷	نقش آموزش و جایگاه آن
۱۸۱	بازرسی جنگل تخصصی و فنی است
۱۸۵	پدران پایه گذار
۱۹۰	فصل ششم / ضمانت
۱۹۰	لزوم حفظ زمین، درختان و ذخائر گیاهی
۱۹۲	کنفرانس زمین و اهداف ایران درباره منابع طبیعی
۱۹۲	و محیط زیست
۱۹۶	خاتمه (سیاست بهره‌وری از سرزمین)

یادداشت

حدود صد سال پیش هنگامی که مجلس شورای ملی به مطالبات نهضت مشروطیت سامان می‌بخشید، در اولین دوره قبل از متشم قانون اساسی ۸ متن قانونی را تصویب کرد که به منزله تبلور آرمان‌های ملت چهره جدید نظام سیاسی کشور را ترسیم می‌کردند.

از جمله آن ۸ قانون، یکی هم قانون تشکیل ایالات و ولایات مصوب ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۵ هجری قمری است که وظایف حکام را در ولایات و ایالات تعیین می‌کرد.

تا جایی که به منابع طبیعی و امور کشاورزی مربوط می‌شود این قانون توجه بلیغ دارد که البته ناشی از زیر ساخت فکری برآمده از دو جنبش پیشین یعنی قیام علیه امتیاز نامه «رویتر» به سال ۱۲۹۵ هـ.ق نسبت به واگذاری تمام منابع طبیعی و معادن ایران به یک شرکت بیگانه به مدت هفتاد سال بوده است و دیگری واقعه «ارژن» یا تحریم تنباکو به سال ۱۳۰۷ هجری قمری بوده و هر دو قرارداد بر اثر قیام مردم لغو گردید. بنابراین اهمیت دارد که به توصیه‌های موکد و مکرر قانون یاد شده به عنوان پایه حقوق منابع طبیعی و اساس اداره هوشمندانه آن نگریسته شود.

طبق مواد متعدد آن قانون «حکام باید سعی نمایند که همیشه اطلاعات صحیحۀ کافیه از ... وسعت خاک ولایت و ثروت طبیعی آن و مقدار زراعت‌ها و چمن‌ها و جنگل‌ها ... داشته باشند» (ماده ۳۰) «حکام باید مراقبت مخصوص نسبت به جنگل‌های دولتی داشته آنها را حفظ نمایند و هرگاه برخلاف قواعدی که برای حفظ جنگلها ایجاد شده است، اقدامی ملاحظه نمایند باید بدون فوت وقت ممانعت نمود» (ماده ۵۶) مواد دیگر قانون تأکید مکرر راجع به وظائف حکام است نسبت به جنگل‌ها که شامل «جمع‌آوری اطلاعات» راجع به جنگل‌ها، مساعدت با ادارات جنگل‌ها در اجرای تکالیف آن‌ها، رفع نقص قوانین جنگل‌ها، نظارت در حفظ جنگل‌ها موافق قواعد موجود و اقدامات لازم بر ضد حریق، بطور کلی تأکید بر حفاظت جنگل‌ها و سایر منابع و مراقبت در امر فلاحه.

از آن تاریخ تاکنون که منابع طبیعی و محیط زیست در قانون اساسی نظام جمهوری اسلامی جایگاه شایسته خود را دارد قوانین و مقررات متعدد و مختلفی در این باره تعریف شده است که مجموعه‌های حجیم را طلب می‌کند.

نگارنده از سال‌ها پیش در این فکر بوده است که به منظور فراگیر شدن فرهنگ منابع طبیعی و احاطه کارشناسان و حقوقدانان و کارگزاران که نو به نو به میدان وظیفه وارد می‌شوند تحولات قانونی در یک نظام منطقی سامان داده شود.

سال‌های ۵۲-۱۳۵۰ در انجمن ملی منابع طبیعی و محیط انسانی با شادروان استاد غلامعلی بنان افتخار همکاری داشتم. آن مرحوم زمینه‌های علمی و فنی منابع طبیعی و محیط زیست را و جبهه همت خود قرار داده بود. در مدتی کوتاه با تلاش شبانه‌روزی چند جلد کتاب در باب آب و

هوا و دیگر منابع طبیعی و کارهایی که در این زمینه در جهان شده بود تألیف کرد که منحصر به فرد و مرجع شناخته شده و می‌شود...^(۱) نگارنده نیز کلیه قوانین و مقررات مربوط به آب و خاک، جنگلها، مراتع، عمران روستائی، نظام روستائی و عمران شهری، بطور کلی منابع طبیعی و انسان ساخت را در دو جلد فراهم کرده بودم با این امید که در مجموع اطلاعات علمی و فنی و حقوقی، ضمن تشکیل کمیته‌ای از اهل فن در هر رشته، مقدمه‌ای برای تدوین حقوق منابع طبیعی و محیط انسانی تهیه شود. اما انجمن منحل شد و جمع مشتاقان پراکنده شدند و آن مثنوی نه تنها تأخیر، بلکه بکلی تعطیل شد.

حوادث روزگار، رشته این امید را بریده بود که در سال ۱۳۷۱ همزمان با تشکیل کنفرانس زمین (ریو دوژانیرو ۱۹۹۲). این پیشنهاد را ضمن مقاله‌ای، در روزنامه اطلاعات مطرح کردم^(۲). پس از آن پیشنهاد و با چند مقاله‌ای که در این زمینه منتشر شد، اقبال عمومی را از طریق توجه مؤسسات آموزشی، استادان و دانشجویان، امید بخش یافتم.

سال ۱۳۷۴ استاد دکتر محمد حسین جزیره‌ای، که از سال ۱۳۳۵ به ایشان ارادت داشته‌ام به حقیر تکلیف کردند تا بطور موقت درس قوانین و مدیریت منابع طبیعی را در یک دوره دانشکده منابع طبیعی و کویرشناسی دانشگاه یزد به عهده بگیرم.

آن فرصت کوتاه زمینه‌ای شد که یادداشت‌های گذشته را با تجربه دست به گریبان و گردآوری و تنظیم کنم - با این امید که مقدمه‌ای باشد برای تدوین رشته مستقلی در حقوق عمومی - در عین حال سیر تحول قوانین حفظ و حمایت منابع طبیعی در یک تقسیم‌بندی مناسب جهت سهولت دسترسی به بایسته‌های اساسی، مورد مطالعه قرار گیرد. و از این حیث تاریخچه‌ای از تحولات نظارت بر منابع آب و خاک و مدیریت منابع طبیعی ایران را ارائه می‌دهد.

با این امید که این مجموعه برای علاقه‌مندان به حقوق و مدیریت منابع طبیعی و محیط زیست انسانی در پیوند با جنگل‌ها و مراتع و آب و هوا، حیات وحش و زیستگاه‌های طبیعی مفید باشد از خوانندگان محترم تقاضا دارم کاستی‌ها را با دیده عفو بنگرند که گفته‌اند کریم‌ترین مردمان عذر پذیرند. اما از هرگونه یادآوری برای رفع نقص و تکمیل مطالب سپاسگزار می‌شوم. با سپاس فراوان از نظارت عالی استاد دکتر محمد حسین جزیره‌ای و همکاری دوست محترم مهندس مرتضی صمیمی کارشناس مجرب منابع طبیعی

سید یوسف اعتمادی

نور - ۱۳۸۳

۱- کتاب‌ها چاپ و منتشر شدند، انجمن ملی منابع طبیعی و محیط انسانی که دبیرکل آن یک کارشناس برجسته کشاورزی و منابع طبیعی (دکتر احمدعلی احمدی) بود. در نظر داشت حفاظت منابع طبیعی را با نظام عضویت افتخاری فراگیر کند. بعد از انحلال انجمن شورای عالی محیط زیست تشکیل شد.

۲- روزنامه اطلاعات - ۲۴ خرداد ۱۳۷۱، کنفرانس زمین و اهداف ایران